

פרשת ניצבים

"וַיֵּצֵאוּ מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ שִׁבְעֵי שָׁנִים בְּמַעַד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּזֶזַג הַסָּכּוֹת:
בָּבוֹא כָּל יִשְׂרָאֵל לְרֹאוֹת אֶת פָּנַי ה' אֶל־הִיָּה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל
יִשְׂרָאֵל בְּאַזְנֵיהֶם:
הִקְהֵל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף וְגֵרָה אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיהָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְלִמְעַן יִלְמְדוּ וַיֵּרְאוּ אֶת ה'
אֶל־הֵיכֶם וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:
וּבְנִיהֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלִמְדוּ לִירְאָה אֶת ה' אֶל־הֵיכֶם כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל הָאָדָמָה
אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן שְׁמָה לְרִשְׁתָּהּ" (דברים ל"א)

מצות הקהל מתרחשת אחת לשבע שנים. אך אחת לשנה, בפרשת וילך, אנו מזכירים את המצווה ואת משמעותה. כדי להבין היטב את מצוות הקהל, כדאי לשים לב לשאר הנושאים הקיימים בפרשת השבוע (נצבים – וילך): תחילה, 'מעמד הקהל' הראשון עליו אנו קוראים בתחילת הפרשה. 'אתם נצבים כולכם' - אנשים, נשים וטף (ולמעשה זהו מעמד הקהל שני. הראשון היה במעמד הר סיני, ש'הקהל' הוא המשכו וחידושו בכל דור ודור. וכבר דברנו על זה בעבר). מעמד זה מיועד ל'פרשת התשובה' ובה מזכיר משה שעיקר התשובה מתקיימת 'על האדמה אשר אתם עוברים... שמה לרשתה' ובמיוחד 'לפני ה' אלוהיכם' - בבית המקדש. בהמשך מעביר משה רבינו את השרביט ליהושע ומכאן למדו חז"ל ש'תקרא את התורה הזאת' זו מצווה לכל מלך או מנהיג שיבוא, ובכל דור. בלימודנו נראה שאלו היסודות עליהם בנויה מצות הקהל.

ליל שבת

הקהל, המשך תהליך התשובה

מקומה של המצווה בתוך הפרשה, הוא המשך ישיר למצוות התשובה המופיעה בתחילת פרשת נצבים הנקראת, ברוב השנים, יחד עם פרשת וילך. כפי שמביא ה'כלי יקר':

"ונראה שכל עיקר צורך הקהל זה היה בעבור התשובה, לפי שאמרו רז"ל (ויק"ר ל ז) שיום ראשון של חג נקרא ראשון לחשבון עונות. על כן הם צריכים לעשות תיכף הכנה אל התשובה והכנה זו היא הקהל זה שהמלך מקהיל את העם וקורא לפניו מן 'אלה הדברים' ... וכבר ידוע שהקהל יש בו צורך גדול אל התשובה כי ע"י שהם מקוהלים יהיו באגודה אחת ויטו שכם אחד לשוב אל ה' כדי שיהיו השבים רבים, לפי שדווקא בעשרה ימים שבין ר"ה ליה"כ הקב"ה מקבל תשובת היחיד, אבל בכל ימות השנה אין הקב"ה מקבל כי אם תשובת הרבים, (ר"ה יח). ... ולמה הזכיר 'ביום הראשון' דווקא בפסוק המדבר מן לקיחת ד' מינים ולמה לא הזכיר זה בפסוק המדבר משיבת הסוכה, אלא לפי שבלקיחת ד' מינים נרמזו כל ד' כיתות של ישראל שיהיו באגודה אחת. ...

וזוהו ג"כ טעם הקהל זה, כי נוסף על לקיחת ד' מינים ... ציווה ה' לעשות עוד רושם דומה לזה מקץ שבע שנים. כי שנת השמיטה גורם ג"כ ההקהל והשלום ... כי אינו רשאי להחזיק בתבואת שנת השבע כבעל הבית, וזה בלי ספק סיבת השלום כי כל דברי ריבות נמשכין ממדת 'זה אומר כולה שלי'.

וזוהו השכר הניתן למביאייהם מן הטף שיאמרו לפניו ית' עשה למען טף אלו המובאים בית ה' כדרך שנאמר ביואל (ב טז) אספו עם קדשו קהל קבצו זקנים אספו עוללים ויונקי שדים וגו'. " (כלי יקר, דברים ל"א, י"ב)

הכלי יקר קושר בין היום שבו מתקיימת מצות ההקהל, לבין ענינה. כשם שמצוות ארבעת המינים היא לסמל שכל ישראל באגודה אחת, כך עיקר ההקהל הוא להראות שכל ישראל באגודה אחת. וזהו עיקר התשובה – להיות כל עם ישראל באגודה אחת. בדומה לעצרות תפילה שאנו עושים בכותל, אך בעוצמה רבה יותר. ה'כלי יקר' מביא הוכחה לכך מפרקי התשובה בספר יואל, המתאר מעמד תשובה שנעשה בבית המקדש, ב'הקהל' מזקן ועד עולל:

"תקעו שופר בציון קדשו צום קראו עצרה: אספו עם קדשו קהל קבצו זקנים אספו עוללים ויונקי שדים יצא חתן מחדרו וכלה מחפתה: בין האולם ולמזבח יבכו הכהנים משרתי ה' ... ויקנא ה' לארצו ויחמל על עמו." (יואל ב', ט"ז)

פרשת ניצבים

סעודת שבת

הקהל דווקא במקדש

במקורות שראינו, הודגשה חשיבות האספות כל העם – מעולל ועד זקן, אנשים נשים וטף. הן הצדיקים והן את 'בניהם אשר לא ידעו'. עצם התאספות כל עם ישראל, היא עצמה 'מצליחה' לגרום לה' לחמול על עמו. (וזהו בעצם השורש להלכה ש'טומאה נדחית בפני הציבור')

אך למצווה זו יש דין נוסף. "הקהל את העם... במקום אשר יבחר ה'". המצווה מתקיימת דווקא בבית המקדש, ולא בכל מקום בו מתאספים 'כל קהל עדת ישראל'. מצד אחד, גם זה קשור לתהליך התשובה, שכן שם עיקר התשובה. 'ושבת עד ה' אלוקיך':

"ועל-כן עקר שלמות תקון התשובה, דהינו לכפר ולתקן כל העוונות הוא בבית-המקדש ששם מקריבין כל הקרבנות לכפר כל עוונותינו... כי שם היו יושבין הסנהדרין גדולה ומבררין כל ההלכות. ועל-כן מי שנעלם ממנו הדרך לעבודת ה'... צריך לעלות לבית-המקדש ששם יושבים הכהנים והזקנים שהם כלל הצדיקי אמת... להורות להם דרך לעבודת ה' בכל מקום שהם." (ליקוטי הלכות - הלכות ברכת הפרות הלכה ה')

אך ישנם הסברים נוספים לכך ש'הקהל' הוא דווקא בבית המקדש. רבינו בחיי תולה זאת בבריאת העולם: "ואם תשכיל בסוד מצות ההקהל תמצא כי כשם שבאה מצות השמטה לרמוז על 'וחד חריב', כן מצות ההקהל שהוא אחר עבור השבע לגמרי בתחלת השמינית תרמוז על מלת 'לעשות' שנחתם בו מעשה בראשית אחר הזכירו ענין השבת, וכן מצינו (תהלים צב) במזמור שיר ליום השבת שהזכיר אחריו צדיק כתמר יפריח, וכבר הזכרתי זה בבראשית.

וסוד ההקהל כי כל הנמצאים כולן יהיו נקהלים ונקראים לפני המלך ה', ולכך היתה מצותה במלך, שהמלך היה קורא בתורה, וכן אמרו חכמי האמת היה הקב"ה מביט בתורה ובונה עולמו. ועוד קריאת התורה להורות כי היא קיום העולם וא"א לו להברא זולתה, והיה ההקהל במקום אשר יבחר, כי תחלת הבריאה משם, שנאמר (שם נ) מציון מכלל יופי, מציון נשתכלל העולם, וזה מבואר. " (רבינו בחיי דברים ל"א, י')

דברי רבינו בחיי עמוקים מאוד, אך כשם שמצוות הקהל מגלה סוד, שנאמר: "תקרא... נגד כל ישראל באוזניהם", אף אנו ננסה לפצח את הסוד. ותחילה הקדמה - בסוף בריאת העולם נאמר: "וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה... כִּי בּוֹ שַׁבַּת מְכַל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת".

על כך שואל המדרש. מצד אחד כילה ה' את מלאכתו, ומצד שני יש לו עוד מה 'לעשות'. ומתריך:

"מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות. 'ועשה' אין כתיב כאן אלא 'לעשות', עדין יש מלאכה אחרת, וכיון שבא שלמה ובנה את בית המקדש אמר הקב"ה עכשיו שלמה מלאכת שמים וארץ. לכך נקרא שלמה שהשלים הקב"ה מלאכת ששת ימי בראשית לתוך מעשה ידיו." (ילקוט שמעוני מלכים, ז', קפ"ו)

כלומר, בבניית בית המקדש הושלמה מלאכת בריאת העולם. בנוסף רומז ה'כלי יקר' למדרש אחר שאומר: 'שית אלפי שני הוי עלמא, וחד – חריב, שנאמר "ונשגב ה' לבדו ביום ההוא". כלומר, לאחר ששת אלפים שנים, שנה אחת (בשנה השביעית) העולם 'חרב'. לא במובן של חורבן, אלא במובן שרק ה' לבדו מולך על הארץ. לאחר השנה השביעית, (בשנה שמינית) שוב מתחדש העולם וצומח מחדש מתוך טהרה (כשם שלאחר כל שבת, המסמל בזעיר אנפין את 'השנה השביעית', שוב 'צדיק כתמר יפריח').

עתה נשלים את כל חלקי ה'סוד'. כשם בעולם מתקיים מחזור של ששת אלפי שנות עשיה-שנה לה'- ושוב התחדשות. וכשם שכך בכל שבוע: ששת ימי תעבוד- שבת לה'- ושוב צדיק כתמר יפריח. כך מעמד הקהל מתקיים בשנה השמינית. זאת לאחר שנת השמיטה, השנה שביעית. שנת השמיטה היא שנה המוקדשת כולה לה', 'ונשגב ה' לבדו'. לאחר מכן שוב 'נברא העולם'. לכן קוראים בתורה במעמד הקהל, שכן הקב"ה 'הסתכל באורייתא וברא עלמא'.

אך המעמד מתקיים דווקא במקדש, שכן העולם כולו החל ממקום המקדש, 'מציון נשתכלל העולם', ובנוסף לכך, רק כשבית המקדש בנוי – 'שלמה מלאכת בריאת העולם'.

פרשת ניצבים

סעודת שלישית

זכות המקדש מחזיקה שבע שנים

אם כן, אחת לשבע שנים, איננו מחדשים רק את מעמד הר סיני במעמד ההקהל. אלא זוהי מעין בריאת העולם מחדש.

כאן מקבל מעמד התשובה משמעות עמוקה הרבה יותר. 'היום הרת עולם'. התשובה אינה רק מתוך התכנסות כל העם, אינה רק מתוך החזרה בתשובה בקריאה התורה, אל מתוך כך שכולנו נולדים מחדש. 'כתינוק בן שנה שלא טעם, טעם חטא'. 'עשה למען יונקי שדיים שלא חטאו... גמולי חלב שלא פשעו'. לכן אף ברור מדוע צריכים להיות כולם, ללא יוצא מן הכלל. כולנו במצב טהרה, ומעתה כולנו 'כתמר נפרח'. זהו דיוקו של ה'אור החיים' מתוך הפסוקים. הגדולים באים על מנת לשמוע ועל מנת ללמוד לעשות: "לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְלִמְעַן יִלְמְדוּ וַיִּרְאוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת". לעומת זאת הקטנים באים 'ללמוד ליראה'. "וּבְנֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלִמְדוּ לִירְאָה אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם". הקטנים אינם מבינים מה אומרים ומה קורא המלך, אך עצם המעמד הזה, בעמידה לפני ה' במקדש, הוא עיקר החינוך. "ובניהם אשר וגו' חלוקה זו כנגד הטף שהזכיר בפסוק הקהל, אמר הטעם הגם שלא הגיעו עדיין ללמוד, אף על פי כן ישמעו ולמדו ליראה את השם, פירוש לחנכם ליראה את ה': ולזה לא אמר כדרך שאמר בפסוק הקהל ילמדו ויראו, שהם שני דברים, אלא ולמדו ליראה, פירוש שבזה ילמדו יראת שמים ... ורבותינו ז"ל אמרו וז"ל והטף למה, ליתן שכר למביאיהם, עד כאן - ואולי שנותנים טעם לקטני קטנים שאינם מבינים דבר שגם הם נכללים בכלל הטף" (אור החיים על דברים ל"א, י"ג)

לברכה הזאת, היוצאת מתוך המקדש, שמטהרת אותנו, מזככת אותנו ונותנת לכולנו הזדמנות של 'דף חלק', יש תנאי אחד: "כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ". גם לאחר שחזרתם מן המקדש לבתיכם, אתם חייבים להשאר בארץ.

"כל הימים וגו'". התועלת של הקריאה במקום הנבחר אינו מגיע אלא כל זמן שהמה בארץ ישראל. ולא כשהם בחו"ל. וכיוצא בזה אמרו בפסחים ריש פ"ד דזכות הנסכים לא היה מועיל אלא ליין שביהודה שלא יחמיץ."

(העמק דבר, דברים ל"א, י"ג)

הנצי"ב מדגיש שזכות המקדש משפיעה רק על יושבי הארץ. לא מספיק להוולד מחדש, צריך גם להמשיך לחיות מתוך קדושה. כהוכחה לדבריו מביא הנצי"ב הוכחה ממסכת פסחים:

"אמר רב נחמן, בתחלה, כשהיו מביאין נסכים מיהודה, לא היה יינם של יהודה מחמיץ, עד שנותנין לתוכן שעורין, והיו קורין אותו, חמץ סתם. ועכשיו אין יינם של אדומיים מחמיץ, עד שנותנין לתוכן שעורין, וקורין אותו, חמץ האדומי, לקיים מה שנאמר, (ויחזקאל כו) "אמלאה החרבה", אם מלאה זו, חרבה זו, ואם מלאה זו, חרבה זו." (פסחים מ"ב).

הגמרא מבארת שבזמן המקדש, כל זמן שהיו מביאים נסכים מיהודה, היתה הברכה שורה ביין והא לא היה מחמיץ לעולם, אלא אם כן רצו להחמיץ אותו (כדי ליצור חומץ). זאת גם ב'יהודה', כלומר מחוץ למקדש. מכאן שזכות המקדש משפיעה בכל הארץ, גם בדברים הקטנים, בחומר וביום-יום.

לאחר החורבן, לא רק שלא שרתה ברכה על יין יהודה, אלא החלה ברכה על יין האדומיים. זאת כמאמר הפסוק 'אמלאה החרבה', אין מצב של ריק. כשאנו עולים, אומות העולם יורדים. אך כשאנו יורדים- הם מרימים ראש. הכל תלוי בנו ובמעשינו. כשנחזור לנסך יין על המזבח וכשנחזור להקהל סביב המקדש, אז "וַיִּקְנָא ה' לְאַרְצוֹ וַיַּחְמַל עַל עַמּוֹ". במהרה בימינו!

שבת שלום, מרדכי פרסוף